

OD OSNUTKA RIMA DO RAZORENJA VEJA PREMA TITU LIVIJU

I

Veje, po Liviju najveći i najmoćniji etruski grad, arheološki upoznajemo tek u ovom stoljeću, 200 godina nakon prvih iskapanja na tlu Etrurije. Lokalitet se zove Isola Farnese po obližnjem mjestu. Nalazi se 27 km ili 18 rimskih milja sjeverozapadno od starog središta Rima (isp. Eutrop. 1,4 i Liv. 5,4).

Grad je ležao na zaravanku strme litice. S južne, istočne i dijela sjeverne strane opticala ga je rijeka Kremera (danas Valchetta). Zapadnu je stranu štitila njena pritoka - Fosso due Fossi. Na južnoj se strani nad Kremenom dizala tvrđava, danas Piazza d'Armi. Ostaci hramova pronađeni su na zapadu, na Portonacciu i na jugu, na Piazza d'Armi. S onim na Portonacciu, Apolonovim, povezan je čitav sistem rezervoara. Za sam hram nije jasno da li je pripadao jednom božanstvu, Apolonu, ili cijeloj Apolonijskoj trijadi. Ne zna se kojem je božanstvu pripadao hram na Piazza d'Armi. Uza nj su bile dvije cisterne.

Nizina sjeverno od grada prekrivena je mrežom kanala za odvodnjavanje. Pokraj samog grada postojali su kanali za regulaciju optoka Kremere. U gradu su brojni prokopi dopirali do vodonosnog sloja u stijeni. Upravo ih na Portonacciu ima velik broj, a jedan je od njih snabdijevao vodom cisternu pored hrama.

Kao i drugi glavni etruski gradovi, Veji su započeli razvoj još u brončano doba, naseljem kulture Villanova. Vrhunac razvoja cijele Etrurije - VIII/VI st - znači i vrhunac uspona Veja. Od svih etruskih gradova veličinom im je bila ravna jedino Tarkvinija. Oba su grada imala opseg od 8 km.

Teritorij Veja pružao se na zapad do mora. Na jugu ga je omeđivao Tiber, na sjeveru Arrona. Na istoku i sjeveroistoku granica je obuhvaćala jezero Bracciano i stizala do jezera Vico. Uz Rim susjedi Veja bili su dakle Faleriji, Kapena i Cere.

Nije slučajno što se legendarni osnutak Rima datira u 753 g.p.n.e. Osmo je stoljeće - stoljeće razvoja italskih gradova. No nova se sila tek radja, a njeni su etruski susjedi već dostigli zenit. Prema tome, oružje će ukrotiti mladi Rim i prebogati moćni Veji, prirodni protivnici zbog svog smještaja.

Prvi je uzrok sukoba bila Fidena, grad izvanrednog strateškog položaja. Vlast nad njim značila je nadzor nad prometom dolinama Tibera i Kremere. Kako se Fidena nalazila svega 9 km od Rima (isp. Eutrop. 1,4), većina vrlo brojnih ratnih sudara započela je upravo od nje.

Drugi je vrlo vjerojatan uzrok sukoba vlast nad ušćem Tibera i tamošnjim solilima. Ono je, kako se čini, prvotno pripadalo Vejima, no Rim ga je uspio preoteti.

Pobjeda nad suparnikom bila je od životne važnosti za oba grada. Osobito je mnogo značila Rimu. Stoga su Veji u rimskih povijesničara prisutni neprekidno, sve do razorenja. Prvi se sukob pripisuje još Romulu. Posljednji, sudbonosni rat vodio se od 406-396. Cijelo je međurazdoblje ispunjeno čarcanjima, pa i pravim ratnim pohodima. Sve su te događaje povjesničari pažljivo popisali, te u Livija lako možemo pratiti krvavo nadmetanje Rima i Veja.

Romul, legendarni prvi kralj Rima, vodio je više ratova. U Livija su sve te borbe i njihov povod – otmica Sabinjanki – opširno opisani. Rimške su pobjede izazvale opravdan strah kod još nesvladanih susjeda:

"Fidenates nimis vicinas prope se convalescere opes rati, priusquam tantum roboris esset, quantum futurum apparebat, occupant bellum facere."

"Ocijenivši da preblizu nadomak njima raste nova moć, navale Fidenci ratovati prije nego ona uzme toliko maha, koliko je bilo jasno da će uzeti." (Liv. 1,14)

S obzirom na borbeni zamah Rima koji se pripisuje Romulovu vremenu, vjerojatnije bi bilo da je Fidena morala prihvatiti borbu negoli da ju je nametnula. Kod Livija stoji da su Fidenci odaslali oružanike na pustošenje polja između Fidene i Rima. No odmah se zatim Romul s vojskom našao pod zidinama Fidene i morao varkom navesti neprijatelje da izidju iz grada. Tada ih je nagnao u bijeg i čak je provalio u grad:

"Non tamen eripuerunt se hosti: haerens in tergo Romanus, priusquam fores portarum obicerentur, velut agmine uno irrumpit."

"Ipak nisu izmakli neprijatelju: Rimljani, slijedeći ih u stopu, nahrupeli kao jedna četa prije negoli su im se ispriječile zatvorene vratnice." (Liv. 1, 14)

Nedostaju podaci o daljnjoj sudbini grada, no vrlo je rječit slijedeći odlomak o reakciji Veja na događaj:

"Belli Fidenatis contagione irritati Veientium animi et consanguinitate – nam Fidenates quoque Etrusci fuerunt – et quod ipsa propinquitas loci, si Romana arma omnibus infesta finitimis essent, stimulabat, in fines Romanos excurrerent populabundi magis quam iusti more belli."

"Pod utjecajem rata s Fidencima uznemirio se duh Vejenčana, te prodru u Rimsko područje više načinom pljačkaškog negoli pravog rata, i zbog srodstva – i Fidenci su, naime, bili Etruščani, – i potaknuti samim položajem, odveć blizim ako bi se rimsko oružje okrenulo protiv svih susjeda." (Liv.1,15)

Vejenčani su opustošili polja, a kad je rimska vojska izišla iz grada, neprijatelja više nije bilo. Povukao se u svoj grad s plijenom. Ovakav opis navodi na misao da se radilo o kaznenoj ekspediciji Veja. Napad je trebao biti opomena Rimu da se ne drzne krenuti na moćnog susjeda. Nastavak nas, međutim, izvješćuje da su Rimljani s Romulom na čelu prodri u područje Veja i raspršili vojsku protivnika koja je izišla pred grad da primi borbu:

"Ibi viribus nulla arte adiutis tantum veterani robore exercitus rex Romanus vicit persecutusque fusos ad moenia hostes urbe valida muris ac situ ipso munita abstinuit; agros rediens vastat ulciscendi magis quam predae studio."

"Ondje rimski kralj odnese pobjedu samo čvrstinom iskusne vojske, bez pomoći ikakve varke, i, dognavši raspršene neprijatelje do zidina, odstupi od grada snažnih bedema, utvrđenog i samim položajem; vraćajući se, pustošio je polja, više zbog osvete no iz želje za plijenom." (Liv. 1, 15)

Da je Fidena bila sposobna za napad, ne bi je rimska vojska tako mirno ostavila za ledjima. Ovo je, dakle, prvo ozbiljno razaranje koje je pretrpjela Fidena. Drugi je dragocjeni podatak što ga pruža ovaj odlomak to da Rim ne pamti neutvrđene Veje. Vojska netom osnovanog grada nalazi pred sobom moćnu utvrdu. Sigurno je da se taj podatak odnosi samo na citadelu Veja. Utvrđeno je da zidine koje su opasivale čitav grad potječu iz VI st.p.n.e., i da nisu

nastale prije 450. g.p.n.e. Tada je opasnost od Rima bila daleko veća i neposrednija - cijeli je bedem gradjen u jednom mahu. No citadela, Piazza d'Armi, daleko je starija i očito je da se ovdje govori o njoj. Veji su, prema tome, već u VIII st. p.n.e. imali snažnu tvrđavu. Treće što treba zaključiti je da Veji nisu očekivali napad na Fidenu - jer bi i njihova vojska bila tamo, a još manje napad na vlastiti grad. Netom je Romul odstupio, a Veji su zatražili primirje:

"Eaque clade haud minus quam adversa pugna subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt. Agri parte multatis in centum annos indutiae datae."

"Navedeni jednako ovom poharom kao i nesretnom bitkom, pošalju Vejenčani u Rim govornike da zatraže mir. Dano im je primirje na sto godina, pošto su kažnjeni oduzimanjem dijela zemljišta." (Liv. I, 15)

Vejenčani su, dakle, trebali vremena da prijedju u pravo ratno stanje. Valja pretpostaviti da je Rim jednako rado sklopio primirje, kako su ga Veji rado platili. U tom je trenutku bez sumnje moćni susjed bio prevelik zalogaj za Rim. Romul je, po predaji, vladao 37 godina. Ovi su se, dakle, događaji morali zbivati prije 716. g.p.n.r.

Za Nume Pompilija sukoba doista nije bilo. No bilo je jasno da Veji neće mirovati i da će pokušati vratiti poljuljani utjecaj na Fidenu. Livije nas obavještava da je već Tulo Hostilije, još za poznatog okršaja s Albom Longom, smatrao neminovnim novo odmjeravanje snaga s Vejima:

"Priusquam inde digrederentur, roganti Mettio, ex foedere isto quid imperaret, imperat Tullus, uti iuventutem in armis habeat: usurum se eorum opera, si bellum cum Veientibus foret."

"Prije negoli se odande razidjoše, zapovjedi Tulo Metiju (albanskom kralju), koji ga je pitao što naredjuje prema sklopljenom ugovoru, neka drži mladež pod oružjem: njihovu će pomoć upotrijebiti, dodje li do rata s Vejenčanima." (Liv. I, 26)

Dalje navodi Livije da je Metije, žaleći za starom samostalnošću, počeo spletkariti protiv Rima:

"... quia suae civitati animorum plus quam virium cernebat esse, ad bellum palam atque ex edicto gerendum alios concitat populos, suis per speciem societatis proditorem reservat."

"... jer je (sc. Metije) razabirao da je u njegova naroda više želja negoli snage, poticao je na javni i otvoreno objavljeni rat druge narode, a za svoj je čuvao izdaju pod krinkom savezništva." (Liv. I, 27)

Tako je pod njegovim utjecajem od Rima otpala Fidena, koju Livije sad spominje kao koloniju. Sklopila je savezništvo s Vejenčanima, otvoreno se pripremajući na rat. Nato je Tulo Hostilije s vojskom prešao Anien i utaborio se na sastavcima. Vojska Veja nalazila se između Rima i Fidene. Bojni je raspored bio takav, da su se Rimljani imali sukobiti s Vejenčanima, a Albanci s Fidencima. Tulo je, dakle, doista pozvao Metija u pomoć. On je, međutim, kao potajni saveznik Fidene, nakanio tijekom bitke prijeći na protivničku stranu. Primjetivši to, Tulo je zavikao da Albanci obilaze Fidene po njegovu naredjenju da bi ih uništili s ledja. Čuvši to Fidenci su nagnuli u bijeg. Rimljani su se tako riješili jednog protivnika i potpuno zbunili domaćeg izdajicu, te su se svom snagom okomili na preostale protivnike - Ve-

jenčane. Kako se iza njihovih ledja nalazila rijeka, nije im bilo uzmaka. Livije svršava opis ovog sukoba odajući posredno priznanje očajničkoj hrabrosti Vejenčana:

"Non alia ante Romana pugna atrocior fuit."

"Nijedna prijašnja rimska bitka nije bila od ove strašnija." (Liv.1,27)

Numa Pompilije vladao je po Liviju 43, a Tulo Hostilije 32 godine.

Ovo se, znači, odigralo između 673. i 641. g.p.n.e. Uloga Albe Longe i njena kralja Metija u ovom događaju dobila je neuvjerljivu težinu. To je uzrokovano željom da se opravda kasnije ubojstvo Metija i razorenje njegova grada. Valja smatrati da su ovaj sukob tražili Veji, želeći osloboditi Fidenu, u koju je, poslije Romulove pobjede, Rim poslao kolone. Prema tome, nije Fidena prvo otpala od Rima, pa zatražila savezništvo Veja, nego su Veji nju potakli na otpadništvo. Smatrali su da su skupili dovoljno snage da bi se mogli riješiti rimske napasti. Oni su ponijeli i glavni teret borbe. Međutim, pretrpjeli su poraz, a uskoro će novi rimski kralj, Anko Marcije, zadati nov udarac njihovoj moći:

"Nec urbs tantum hoc rege crevit, sed etiam ager finesque: silva Mesia Veientibus adempta usque ad mare imperium prolatum et in ore Tiberis Ostia urbs condita, salinae circa factae; ..."

"Za ovog se kralja nije proširio samo grad, već i zemljište i granice: Vejenčanima je oduzeta Mezijska šuma, vlast je proširena do mora, na ušću Tibera osnovan je grad Ostija, ukolo su načinjena solila; ..." (Liv.1,33)

Vejenčani su izgubili u korist Rima već drugi dio teritorija. Prvi su dio prepustili u zalog mira još u prvom sukobu. Osim toga, izgubili su kontrolu nad ušćem Tibera. Trgovina im je praktički onemogućena. Izraze "urbs condita" i "salinae factae" treba uzeti s rezervom. Daleko je vjerojatnije da su Rimljani preuzeli i eventualno poboljšali nešto što je već postojalo (i naselje i solila), negoli da su osnovali novo. No predaja prikriva činjenice, a na površini ostavlja junačke i plemenite Rimljane, koji se, eto, bore protiv nametljivih Vejenčana i šire Italijom civilizaciju.

Prema Liviju, za vladavine Anka Marcija u Rim je doselio Etruščanin Lukumon iz Tarkvinije i uzeo ime Tarkvinije Prisko (Liv.1, 33 i 34). O značenju ovog podatka valjalo bi porazmisliti opširnije, jer lukumon (lat. lucumo, -onis) odgovara etrurskom "lauhme", što je vladarska titula, a ne vlastito ime. Livije ne spominje samo doseljenje budućeg rimskog kralja, Etruščanina, već i jak priliv etrurskih vračeva (Liv.1,34). Kako je Anko Marcije po Liviju vladao 24 godine, dakle do 617.g.p.n.e., a Tarkvinije se Prisko sa ženom Tanakvil doselio prije njegove smrti, računa se prisustvo, pa i pre-vlast Etruščana u Rimu od 616. g.p.n.e. S obzirom na to, sukobi s Vejima jednaju, te se za Tarkvinija Priska ne spominje niti jedan, kao ni za Tarkvinija Oholog. No jednako tako nema niti bilo kakvih ustupaka Vejima, pa valja smatrati da je etrurska prevlast u Rimu bila mirnog karaktera i poštivala rani-je vojne uspjehe svojih podanika. Uostalom, niti čisto etrurski gradovi nisu pokazivali odviše međusobne solidarnosti.

Jedino za Servija Tulija, koji nije bio član obitelji Tarkvinija, spominje Livije (I,42) sukob ne samo s Vejima, nego i s čitavom Etrurijom:

"Peropportune ad praesentis quietem status bellum cum Veientibus - iam enim indutiae exierant - aliisque Etruscis sumptum. In eo bello et Virtus

et fortuna enituit Tulli; fusoque ingenti hostium exercitu haud dubius rex, seu patrum seu plebis animos periclitaretur, Romam rediit."

"Za smirenje tadašnjih prilika vrlo je sretno poduzet rat s Vejenćanima - već je, naime, isteklo primirje - i s drugim Etruščanima. U tom je ratu zablistala Hrabrost i sreća Tuliјеva; u Rim se vratio raspršivši golemu neprijateljsku vojsku, nesumnjivo kao kralj, bilo da je tražio mišljenje patričija, bilo puka."

Inače opširni Livije iznio je ovaj podatak vrlo šturo. Ne spominje se niti mjesto bitke, niti koji su ti "alii Etrusci" koji su sudjelovali u bici. Pobjeda nad ogromnom vojskom, ne samo vejskom, već i drugih Etruščana, mogla bi samo uzveličati rimsko ime, a rimski povjesničari znaju izvrsno upotrijebiti takve prilike. Kako je ovog puta to izostalo, možemo mirno smatrati da ovaj podatak uopće nema stvarne podloge, ili da je ona vrlo skromna.

Tri su razloga za takvo krivotvorenje.

Ponajprije, odnosi s Vejima bili su tako važni, da je pobijediti Vejenćane značilo - biti dobar vladar. To se vidi po tome, što se svakom rimskom kralju, osim izrazitom miroljupcu Numi Pompiliju i dvojici omraženih Tarkvinijevaca, pripisuje po jedan sukob s Vejima. Tako se ovaj podatak tu pojavio posve po inerciji, kao dokaz da je Servije Tuliје "haud dubius rex".

Drugo, primirje koje se ovdje spominje može biti samo ono sklopljeno s komulom, jer drugog u medjuvremenu nema. Kako Servije Tuliје po Liviju vlada 579-535 .g.p.n.e., u vrijeme njegova stupanja na vlast stogodišnji je ugovor bio već istekao dobrih 37 godina. Istekao je, dakle, za vladavine Tarkviniја Priska. Prema tome, ovaj je podatak svojevrsna zamjerka nesavjesnoj vladavini Tarkvinijevaca, koji se nisu brinuli za dobrobit svojih podanika i nisu po isteku primirja napali Veje, premda je mir u medjuvremenu bio prekršen.

Treći je razlog - razlog samog pisca. Vraćajući se na podatak o stogodišnjem primirju, on ga nastoji učiniti uvjerljivim. Poznato je, naime, da predaja voli okrugle brojeve; takodjer je jasno da niti Vejima niti Rimu nije trebalo sto godina medjusobne sigurnosti, već mnogo manje; sam Livije opširno priča kako su se u medjuvremenu pobili pod Fidenom, a nitko nije spomenuo nekakvo kršenje primirja. No time Livije zaokružuje kompleks odnosa s Vejima u doba kraljeva.

Zanemarimo li ovaj posljednji sukob, Rim je za kraljevstva tri puta ozbiljno ukrstio oružje s Vejima.

510.g.p.n.e. datira se izgon Tarkvinijevaca iz Rima. Izgnana je samo jedna vladarska loza, a ne radi se o prestanku etrurske vlasti nad Rimom. Pojaviti će se u kratkom roku više etrurskih interesenata, željnih da preuzmu vlast koju su izgubili Tarkvinijevci. Svi su oni predstavljeni kao saveznici Tarkviniја Oholog u pokušaju povratka na rimsko prijestolje. No čak ako i odgovara istini da su s Tarkviniјem dolazili pod Rim, jasno je da su prvenstveno mislili na vlastitu korist. Prvi su se pojavili najbliži i neposredno zainteresirani:

"Haec moverunt Veientes, ac pro se quisque Romano saltem duce ignominias demendas belloque amissa repetenda minaciter fremunt. Tarquinienses nomen ac cognatio movet: pulchrum videbatur suos Romae regnare."

"To je (sc. Tarkvinijev govor) potaklo Vejenćane, te svaki za sebe prijeteci mrmljaše da treba barem pod rimskim vodjom ukloniti nepravde i da valja ratom natrag tražiti što je izgubljeno. Tarkviniјe potaknu ime i krvna

veza: zgodnim im se činilo da njihovi vladaju Rimom." (Liv. 2,6)

Savezničkoj su se vojsci suprotstavili prvi konzuli: Valerije i Brut. Radi se, dakle, po prilici o 509. g.p.n.e. Bitka se odvijala na rimskom zemljištu:

"Ibi varia victoria et velut aequo Marte pugnatum est: dextera utrimque cornua vicere, laeva superata. Veientes, vinci ab Romano milite adsueti, fusi fugatique; Tarquiniensis, novus hostis, non stetit solum, sed etiam ab sua parte Romanum pepulit."

"Ondje se borba vodila s promjenljivom ratnom srećom i gotovo jednakim bojnim uspjehom: s obje su strane desna krila pobijedila, a lijeva su svladana. Vejenćanin, navikao porazu od rimske vojske, raspršen je i natjeran u bijeg; novi neprijatelj, Tarkvinijac, ne samo što je ostao na položaju, nego je čak sa svoje strane prognao Rimljanina." (Liv.2,6)

Ova porazna slika Vejenćana ne poklapa se niti s njihovim ranijim držanjem u boju (isp.držanje protiv Tula Hostilija, Liv. 1,27), niti s onim što Livije ovdje govori o završetku bitke: Prepričava, naime, vrlo indikativnu legendu, da je sutradan po bici iz Arzijske šume odjeknuo božanski glas, misli se Silvanov:

"Uno plus Tuscorum cecidisse in acie; vincere bello Romanum."

"Jedan je Etrušćanin više pao u boju; u ratu je pobijedio Rimljanin." (Liv.2,7)

Teško je zamisliti i da bi se Vejenćani tako slabo ponijeli, i da bi "fusi fugatique" pružili otpor dostatan da bitka bude do te mjere neriješena. Pobjednika, dakle, zapravo nije bilo. Time se objašnjava i naoko neobičan postupak etrurske vojske, koji Rimljanin sa zadovoljstvom interpretira kao kuka-vičluk:

"... tantus terror Tarquinium atque Etruscos incessit, ut omnia irrita nocte ambo exercitus, Veiens Tarquiniensisque, suas quisque abirent domos."

"... toliki je strah zahvatio Tarkvinija i Etrušćane, da su obje vojske, vejska i tarkvinijska, noći otišle svaka svojoj kući, napustivši pothvat nedovršen." (Liv. 2,7)

Ovakvo obrazloženje treba primiti doista s velikom rezervom. Radi se jednostavno o razumnoj procjeni prilika. Etrušćanima je nedostajalo snage da pobijede, jednako kao i Rimljanima. Da se nisu povukli Tarkvinijci i Vejenćani, morao bi se povući Rim. Borba ni u kojem slučaju ne bi bila nastavljena. Kako su Rimljani bili na svom području, uživali su sve pogodnosti vlastitog zaledja. Isto je tako napuštanje položaja za njih značilo pustiti neprijatelja pod zidine grada. Stoga su ostali na bojištu i povukli se tek sutradan kao moralni, a nipošto stvarni pobjednici. Svejedno su i u ovoj prilici proslavili trijumf.

Prema Liviju, slijedi razdoblje unutrašnjeg uredjenja Rima. Doneseni su leges Valeriae, nazvani po konzulu - pobjedniku. On je, jer su zakoni štitili javne interese, dobio cognomen Publicola. Nakon toga nailazimo opet na Veje:

"... Publicola ad Veientem bellum profectus."

"... Publikola je otišao u rat protiv Vejenćana." (Liv.2,8)

Medjutim, o tom sukobu nema više nikakvih podataka. Možemo smatrati da je Livije u različitim izvorima naišao na podatke o istom ratu, iznesene različitim redosljedom: stoga ih je iznio kao da se radi o dva rata - jednom

prije, drugom poslije donošenja Valerijevih zakona. Poglavlje, naime, završava ovako:

"Haec post exactos reges domi militiaeque gesta primo anno."

"Ovo je izvršeno u miru i u ratu prve godine po izgonu kraljeva."
(Liv.2,8)

Teško je vjerovati da su poslije onako teškog sukoba bilo Rim bilo Veji imali snage za ponovni okršaj unutar godinu dana. Prema tome, Tarkvinija nije povratila vlast nad Rimom, Veji od svoje pomoći nisu imali koristi koju su očekivali, a Rim je bio oslabljen. To će znatno olakšati posao Porseni, kluzinskom kralju, novom pretendentu na vlast nad Rimom. I on se, dakako, pojavio kao Tarkvinijev saveznik.

Cijelu su epizodu s Porsenom Rimljani brižno popunili prikazima pojedinačnog rimskog junaštva. Pa ipak, teško je vjerovati da se Porsena povukao zastrašen tim dokazima smionosti, iako se Livije trudi upravo to dokazati. Bolje je pokloniti pažnju kasnijim povjesničarima, Tacitu* i Pliniju Starijem** koji otvoreno priznaju da je Porsena gospodario Rimom. Sudeći po spomenutim epizodama, Porsenina je vlast bila blaga i poštivala domaće uredbe - on je, naime, prikazan kao vanredno plemenit vladar koji štuje hrabrost protivnika. Rimska je povijest odredbe njegove uprave prikazala kao saveze sklopljene s Rimom. U njima se Veji spominju dva puta. Prvi je savez sklopljen, prema Liviju, kad je Porsena dizao opsadu. U ugovoru se govori o zemlji oduzetoj Vejima:

"De agro Veientibus restituendo impetratum, ..."

"Postignut je sporazum o vraćanju zemlje Vejenćanima, ..." (Liv.2,13)

Drugi je savez, kaže Livije, nastao kad je Porsena konačno odustao od vraćanja Tarkvinijevaca na vlast i sklopio čvrsti mir. Ovog su puta Veji slabo prošli:

"... agrum Veientem foedere ad Ianiculum icto ademptum restituit."

"... vratio je (sc.Porsenna) vejsko zemljište oduzeto savezom sklopljenim kod Janikula." (Liv.2,15)

Upravo ova dva podatka o odnosu Porsene prema Vejima rasvjetljuju donekle i suvremenu sudbinu Rima. Kad je sklopljen prvi savez, ako je uopće bio savez, Porsena nije dizao opsadu da ode od Rima, već da udje u nj. Zagospodarivši tamo, vratio je Vejima, etrurskom gradu, ono što mu je pripadalo. Kako etrurski gradovi nisu bili osobito velikodušni u međusobnim odnosima, možemo pretpostaviti da je kluzinski kralj imao neke koristi od Veja. Čudno bi doista bilo da Vejenćani nisu sudjelovali u njegovoj vojsci, kad su bili neposredno zainteresirani da se Rim na neko vrijeme primiri. Livije ih, međutim, prikazuje pasivnim promatračima.

* "Id facinus post conditam urbem luctuosissimum foedissimumque rei publicae populi Romani accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis sedem Iovis Optimi Maximi auspicato a moribus pignus imperii conditam, quam non Porsenna dedita urbe neque Galli capta temerare possissent, furore principum excindi." (Tac. Hist. 3,72, 1)

** "Aliquod experimentis probatum est posse innocens esse ferrum. In foedere quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsenna, nominatim comprehensum invenimus ne ferro nisi in agris cultu uteretur..." (Plin.N.H.34,139)

Drugi je savez - opet sumnjamo da se radi o ugovoru u smislu pogodbe ravnopravnih partnera - sklopljen nakon poraza Porsenina sina kod Aricia u Laciju. Jasno je zašto je tada kralj radije djelovao na štetu zemljaka Etruščana negoli podanika Rimljana. Njegov pokušaj proširenja vlasti u Laciju nije uspio, pa se želio učvrstiti barem u Rimu, ulagivanjem njegovim stanovnicima. Kako se ne spominje nikakav otpor Veja, vjerovati je da su oni drage volje odstupili zemlju, kako bi osigurali etrursku vlast u Rimu. I doista, sukobi se ne spominju sve do 483. g.p.n.e., dakle slijedeće 23 godine. I to bi bila potvrda tezi koja se učvršćuje u novije vrijeme da je etrurska vlast u Rimu trajala znatno duže od 510 g.p.n.e.

Promjena 510. ne znači oslobodjenje Rima od Etruščana, već promjenu etrurske dinastije. Premda nam rimska historiografija želi Porseninu pojavu pod Rimom objasniti savezništvom s Tarkvinijem, sama niječe tu postavku opisujući dalje ponašanje kluzinskog kralja. U doba kad je po miloj volji nameštao Rimu ugovore nepovoljnog sadržaja, nije ni pomislio da vrati Tarkvinija na prijestolje, već ga je, po samom Liviju, stacionirao u Tusculum. Tada je Valerije Publikola bio konzul treći put, pa je, znači, nova etrurska vlast u Rimu učvršćena oko 506. g.p.n.e. Trajanje joj se ne može precizirati. Postoje mišljenja da je trajala sve do 474. g.p.n.e., tj. do bitke kod Kume i velikog pomorskog poraza Etrurije. No bolje bi bilo uzeti raniji datum, budući da se i sukobi s Vejima ranije obnavljaju.

Za konzultovanja Marka Fabija i Lucija Valerija, 483. g. p.n.e., ponovo se pojavljuju Veji:

"Bellum inde Veiens initum: et Volsci rebellarunt. Sed ad bella externa prope superarent vires, abutebanturque iis inter semet ipsos certando."

"Započet je zatim rat s Vejima: i Volščani su se pobunili. No snage kao da su bile preobilne za vanjske ratove, i trošili su ih (sc. Rimljani) u međusobnoj borbi." (Liv. 2, 42)

Livije objašnjava prekid sukoba unutarnjim trvenjima patricijata i plebsa koja spominje i u ovom odlomku. Medjutim, ono što se ovdje spominje gotovo kao uobičajena pojava, neopasni ratič s Vejima, pretvorit će se u prvi doista veliki sukob Rima i Vejenčana. Neprijateljstva će s prekidima trajati do 474. g.p.n.e., dakle devet godina. Obuhvaćaju ih poglavlja 42 - 50 druge Livijeve knjige.

Razvoj situacije uočljiv je već u 43. poglavlju. Daleko smo od lakonske formulacije iz prethodnog odlomka:

"Q. Fabius inde et C. Iulius consules facti. Eo anno non segnior discordia domi et bellum foris atrocius fuit." "Veientes agrum quoque Romanorum populantes inierunt." " ... Veientes pleni iam populationum Romam ipsam se oppugnatos minabantur." "ad duo simul bella exercitus scribitur: ducendus Fabio in Veientes, in Aequos Furio datur."

"Konzulima su zatim izabrani Kvint Fabije i Gaj Julije. Te godine nesloga kod kuće nije oslabila, a rat je vani postao oštriji." "Vejenčani su čak ušli u rimsku zemlju pustošeći." " ... Vejenčani su prijetili, naktivši se već pustošenja, da će udariti na sam Rim." "Istovremeno se popisuje vojska za dva rata: Fabije dobiva onu koju treba voditi protiv Vejenčana, Furije protiv Ekva." (Liv. 2, 43)

Rimljani su se očito našli u teškom položaju. Čini se da uopće nisu bili spremni na rat, jer se ne spominje nikakav otpor vejskim pustošenjima. Treba, dakle s rezervom uzeti podatak iz C.42, i premjestiti pravi početak rata u ovu, 482. g.p.n.e. Ta, vojska se tek morala novačiti. Sukob što ga je netom zanovačena vojska imala s Vejenćanima i onako izgleda kao uvod u rat:

"... Fabio aliquanto plus negotii cum civibus quam cum hostibus fuit. Unus ille vir, ipse consul, rem publicam sustinuit, quam exercitus odio consulis, quantum in se fuit, prodebat. Nam cum consul praeter ceteras imperatorias artes, quas parando gerendoque edidit plurimas, ita instruxisset aciem, ut solo equitatu emisso exercitum hostium funderet, insequi fusos pedes noluit."

"... Fabiju su daleko više muke zadali građani, negoli neprijatelj. Taj je čovjek, sam konzul, obranio državu koju je vojska, koliko je do nje stajalo, kušala izdati iz mržnje prema konzulu. Kad je naime, konzul, uz ostale zapovjedničke vještine koje je pokazao u pripremi i vodjenju rata, složio bojni red tako, da razbije neprijateljsku vojsku odaslavši u borbu samo konjicu, pješaci nisu htjeli goniti raspršene protivnike." (Liv.2,43)

Reklo bi se da je Fabije naišao na zalaznicu ili manji odred Vejenćana. Opterećeni plijenom, neprijatelji nisu bili zainteresirani za otpor. Nevjerojatno je, da se bilo koji dio vojske ne bi pokorio zapovjedniku, da je pred njim stajao moćan neprijatelj koji prijeti samom Rimu. Isto je tako nevjerojatno da bi takav neprijatelj propustio iskoristiti taj neposluh. U pitanju je sporedni sukob manjih razmjera, koji Livije koristi da bi naglasio neslogu koja vlada u Rimu i dijelom obrazložio otezanje pri ulasku u slijedeći sukob. On će se odigrati u samom početku 480.g., a pripreme su započele već 481. g.p.n.e. Livije kaže:

"Inde ad Veiens bellum profecti, quo undique ex Etruria auxilia convenerant, non tam Veientium gratia concitata, quam quod in spem ventum erat discordia intestina dissolvi rem Romanam posse. Principesque in omnium Etruriae populorum conciliis fremebant aeternas opes esse Romanas, nisi inter semet ipsi seditionibus saeviant: id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia essent."

"Zatim su otišli u rat s Vejima. Onamo su se slijevale pomoćne čete odasvud iz Etrurije, dozvane ne toliko sklonošću prema Vejenćanima, koliko time što su se ponadali da bi se rimsko pitanje moglo razriješiti unutrašnjom neslogom. A prvaci su u savjetima svih etrurskih naroda žamorili da će rimska snaga biti vječna, ako ne budu sami sebe razdorom tjerali u mahnitost: to je jedino zlo, jedina vrst propasti pronadjena za bogate gradove, kako bi velika carstva bila smrtna." (Liv. 2,44)

Ovaj je odlomak potvrda da i onaj prethodni ima posve književnu ulogu - povisiti napetost čitalaca isticanjem opasnosti u kojoj se zbog nesloge našao Rim. Smatra se, naime, da niti u ovom slučaju, kao ni ranije niti bilo kada kasnije, Veji nisu imali službene pomoći Etrurije. Ovakvim će preuveličavanjem Livije opravdati teške rimske gubitke u boju. U ostalom, sam tekst pokazuje da se ne radi ni o kakvoj značajnoj pomoći Etrurije Vajima. Ne spominje se vojska, već samo auxilia. Govori se o vijećanjima Etruščana, a ne citira se nikakva službena odluka o odašiljanju vojne pomoći. Opis borbe u

poglavljima 46 i 47 pokazuje slične nedostatke. Nakon dugog kolebanja kojem je posvećen C.45, a uzrokovano je strahom konzula od neposluha vojske, Rimljani napokon kreću u boj, izazvani neprekidnim draženjem Etrušćana:

"Instruitur acies; nec Veiens hostis Etruscaeque legiones detractant. Prope certa spes erat non magis secum pugnaturos, quam pugnarint cum Aequis: maius quoque aliquod in tam irritatis animis et occasione ancipiti haud desperandum esse facinus. Res aliter longe evenit. Nam non alio ante bello infestior Romanus - adeo hinc contumeliis hostes, hinc consules mora exacerbaverant - proelium iniit."

"Bojni se red postavlja, a neprijatelj Vejenčanin i etrurske legije primaju borbu. Bijaše gotovo sigurno da se neće (sc. Rimljani) sa sobom boriti više, negoli su se borili s Ekvima: s tako uzbudjenim duhovima i u dvostrukoj prilici valjalo se nadati i nekom većem zlodjelu. No događaji su se odvili daleko drugačije. Naime, niti u jednom ranijem ratu Rimljani nisu u bitku ušli srditiji - tako su ih ogorčili s jedne strane konzuli oklijevanjem, s druge neprijatelji izazivanjem." (Liv.2,46)

Borba je bila vrlo izjednačena, Rimljani su u nekoliko navrata bili pred povlačenjem, a izgubili su i oba konzula, Marka Fabija i Gneja Manlija. Spominju se, doduše, Etruscae legiones, ali je na prvom mjestu Veiens hostis. Da se doista radilo o pravim vojnim jedinicama - legijama pojedinih etrurskih gradova, ne bi rimski povjesničari propustili nabrojiti koji su gradovi poslali pomoć. Prema tome, ako su doista postojale čete drugih Etrušćana osim Vejenćana, bili su to dobrovoljci, privučeni nadom u pljačku. Vejenćanima je u borbi dana glavna uloga, Vejenčanin je pogubio i rimskog konzula. Iz ove krvave bitke Rimljani su ipak izišli kao pobjednici, premda bez ijednog konzula.

Ovaj su sukob svojim upadom na rimski teritorij izazvali Veji. I oklijevanje Rimljana da udju u boj, i neprekidni izazovi Vejenćana, i kolebljivi tok bitke, pokazuju da se ovaj put, nakon 23 godine mira, Vejenčanin ozbiljno spremio skršiti rimsku snagu. Toliko je značajnija ova teška pobjeda Rima kojemu su u medjuvremenu i Ekvi stali zadavati ozbiljne nevolje.

No ni Vejenćani nisu odustali. Već za iduću, 479. g. spominje Livije:

"At a Veiente hoste clades accepta temeritate alterius consulis, actumque de exercitu foret, ni Caeso Fabius in tempore subsidio venisset. Ex eo tempore neque pax neque bellum cum Veientibus fuit; res proxime iam formam latrocinii venerant; legionibus Romanis cedebant in urbem; ubi abductas senserant legiones, agros incursabant, bellum quiete, quietem bello in vicem eludentes. Ita neque omitti tota res nec perfici poterat."

"Nepromišljenošću drugog konzula pretrpljen je poraz od neprijatelja Vejenćanina, i vojsci bi se radilo o glavi, da Kezon Fabije nije na vrijeme naišao u pomoć. Od toga časa, s Vejenćanima niti je bio mir, niti rat; stvar je doskora već uzela oblik razbojništva: pred rimskim bi se legijama sklanjali u grad; kad bi primijetili da su legije odvedene, nasrtali bi na polja, izigravajući naizmjenice mirom rat i ratom mir. Tako se sve to nije moglo niti zapustiti, niti privesti kraju." (Liv.2,40)

Veji su stalna opasnost za Rim, i priječe mu, za sada, da krene na druge:

"Sed Veiens hostis, adsiduus magis quam gravis, contumeliis saepius quam periculo animos agitabat, quod nullo tempore neglegi poterat, aut averti alio sinebat."

"Ali neprijatelj Vejenćanin, ustrajan više no pogibeljan, uznemirivao je duhove nepriličnošću više negoli opasnošću, jer ga se ni na tren nije moglo zanemariti, niti je davao prilike da se drugamo krene." (Liv. 2, 48)

Rim je odlučio da se, barem privremeno, riješi vejskog pritiska. U tu je svrhu poslan odred od tri stotine vojnika, da zauzme položaj u dolini Kremere kojom su Vejenćani provaljivali na rimski teritorij. Ovaj je pothvat poznat kao epizoda s Fabijevcima.

"(Fabii)... ad Cremeram flumen perveniunt. Is opportunus visus locus communiendo praesidio."

"(Fabijevci) ... stignu do rijeke Kremere. Taj im se položaj učinio zgodnim da se utvrdi stražarsko mjesto." (Liv. 2, 49)

Učinili su, dakle, ono zbog čega su Vejenćani svo vrijeme branili Fidenu - blokirali su dolinu Kremere, i spriječili Vejima kontrolu prometa Tiberom čak i s njihove, desne strane. To je donijelo mir Rimu, a Vejima neprekidna pustošenja:

"Et donec nihil aliud quam in populationibus res fuit, non ad praesidium modo tutandum Fabii satis erant, sed tota regione, qua Tuscius ager Romano adiacet sua tuta omnia, infesta hostium vagantes per utrumque finem fecere."

"I dok se radilo samo o pustošenjima, Fabijevci ne samo što su dostajali da održe stražarski položaj, već su u čitavom kraju gdje graniči etrusko i rimsko područje, obilazeći i jednim i drugim zemljištem, sve svoje osigurali, a neprijateljsko učinili nesigurnim." (Liv. 2, 49)

To dokazuje kako su ključan položaj zauzeli Fabijevci. Vejenćani im, dakako, nisu dopustili da ga mirno drže:

"Intervallum deinde haud magnum populationibus fuit, dum et Veientes accito ex Etruria exercitu praesidium Cremerae oppugnant, et Romanae legiones ab L. Aemilio consule adductae comminus cum Etruscis dimicant acie."

"Zatim je nastupio kratak prekid pustošenja, dok su Vejenćani vojskom dozvanom iz Etrurije napadali posadu Kremere, a rimske su se legije koje je doveo konzul Lucije Emilije u otvorenom sukobu prsa o prsa borile s Etruščanima." (Liv. 2, 49)

Niti ovaj put pomoć Etrurije Vejima nije vjerojatna. Ne bi, u ostalom, bila potrebna cijela vojska da opsjeda posadu od tri stotine ljudi. Da je neka vojska postojala, prije bi je poslali protiv legija, u otvoreni boj. Prema tome, opet se radi o nekoj dobrovoljačkoj četi. Ime Etrurije spominje se da bi se uzveličala pobjeda koju je Rim odnio. Bila je relativno laka, pa je i to dokaz da se nije radilo o nekoj većoj pomoći. Vejenćani su razbijeni i zatražili su mir:

"... cuius impetratae ab insita animisi laevitate ante deductum Cremera Romanum praesidium paenituit."

"... kad su ga dobili, dotešćao im je zbog prirodjene prevrtljivosti duha, prije negoli je rimska posada odvedena od Kremere." (Liv. 2, 49)

Ova formulacija ima zadatak prebaciti krivnju za nastavak neprijateljstva na Vejenćane. To, međjutim, nije točno. Iz nastavka se vidi da je posada Kremere barem jednako toliko kršila primirje kao stanovnici Veja. Nema niti govora o tome da je netko u Rimu kanio ukloniti Fabijevce s njihova, toliko povoljnog položaja. Naprotiv, Rimljani su se silno ponosili njihovim

pothvatima, izvedenim, jasno, protiv primirja:

"Rursus cum Fabiis erat Veienti populo sine ullo maioris belli apparatu certamen, nec erant incursiones modo in agros aut subiti impetus in incur-santes; sed aliquotiens aequo campo collatisque signis certatum, gensque una populi Romani saepe ex opulentissima, ut tum res erant, Etrusca civitate victoriam tullit. Id primo acerbum indignumque Veientibus est visum; inde consilium ex re natum insidiis ferocem hostem captandi."

"Vejski se narod opet, bez ikakve pripreme za veći rat, sukobio s Fabijevcima, a nije se radilo samo o provalama u polja ili nenadanim napadima na one koji bi provalili, već su se nekoliko puta sudarili u otvorenom boju, suprotstavivši ratne znake; i jedan je jedini rimski rod često odnio pobjedu nad najmoćnijim, kako su tada stajale stvari, etrurskim gradom. Vejenćanima se to najprije učinilo gorkim i sramotnim, a zatim je iz samih prilika potekla namisao da se strašni neprijatelj uhvati zasjedom." (Liv. 2,50)

Vejenćanima je to doista i uspjelo, te je posada Kremere uhvaćena na čistini i pobijena. Fabijevci su držali kontrolu nad Kremerom kroz dvije godine, za konzulovanja Gaja Fabija s Titom Verginijem i Lucija Emilija s Gajem Servilijem. Vijest o njihovoj pogibiji stigla je u Rim, kad su konzulsku službu već nastupili Gaj Horacije i Publije Menenije. Tako je Rim 479-477. g.p.n.e. uspješno odbijao napade Veja. Čim su svladali Fabijevce, Vejenćani su, poneseni pobjedom, krenuli na Rim. Očito je, dakle, da zadatak Fabijevaca nije bio toliko napad, koliko napadačka obrana. Rim je bio zauzet drugdje - s Volščanima i Ekvima - i napad Veja mogao je za nj biti koban:

"Menenius adversus Tuscos victoria elatos confestim missus. Tum quoque male pugnatum est, et laniculum hostes occupavere; obsessaque urbs foret super bellum annona premente - transierant enim Etrusci Tiberim, ni Horatius consul ex Volscis esset revocatus: adeoque id bellum ipsis institit moenibus, ut primo pugnatum ad Spei sit aequo Marte, iterum ad portam Collinam. Ibi quamquam parvo momento superior Romana res fuit, meliorem tamen militem recepto pristino animo in futura proelia id certamen fecit."

"Menenije je smjesta poslan protiv Etruščana, ponesenih pobjedom. I tada je borba imala nesretan ishod, te su neprijatelji zauzeli Janikul; uz rat je prijetila i nestašica hrane - Etruščani su, naime, prešli Tiber, a grad bi bio opsjednut, da nije konzul Horacije dozvan iz volščanske zemlje: taj je rat zaprijetio samim zidinama tako, da su se prvi put borili izjednačeno kod hrama Nade, a drugi put kod Kolinskih vrata. Ovdje su Rimljani nadvladali, premda za kratak čas, no taj je okršaj očeličio rimske vojnike za daljnje borbe, vrativši im staru srčanost." (Liv. 2,51)

Iste 477. godine, kad su razbili predstražu Fabijevaca, Vejenćani su jednom u otvorenom boju pobijedili Rimljane, zauzeli Janikul pobijedili drugi put pod zidinama grada, i tek u trećem sukobu bili na jedvite jade odbijeni. No i tada se nisu posve povukli, već su, vraćajući punom mjerom, ostavili svoju posadu na Janikulu i pustošili rimsko područje kao Rimljani ranije njihovo:

"A. Verginius et Sp. Servilius consules fiunt. Post acceptam proxima pugna cladem, Veientes abstinere acie. Populationes erant, et velut ab arce laniculo passim in Romanum agrum impetus dabant. Non usquam pecora tuta, non agrestes erant."

"Aulo Verginije i Spurije Servilije postanu konzuli. Poslije poraza u nedavnoj bici Vejenčani su odustali od otvorene borbe. Pustošili su i napadali iz Janikula kao iz tvrdjave posvuda po rimskom zemljištu. Nigdje ne bija- hu sigurne životinje, nigdje ljudi." (Liv. 2,51)

Odio je Vejenčana uhvaćen u istu zamku kao ranije Fabijevci. To je izazvalo najprije provalu s Janikula, a zatim rimski napad na tamošnju etrusku posadu:

"Capti deinde eadem arte sunt, qua ceperant Fabios." ... "Secuti de- dita opera passim ad illecebras propulsa pecora praecipitavere in insidias. Quo plures erant, maior caedes fuit. Ex hac clade atrox ira maioris cladis causa atque initium fuit. Traiecto enim nocte Tiberi castra Servili consulis adorti sunt oppugnare. Inde fusi magna caede in laniculum se aegre recepe- re. Confestim consul et ipse transit Tiberim, castra sub laniculo communit. Postero die luce orta nonnihil et hesterna felicitate pugnae ferox, magis ta- men quod inopia frumenti quamvis in praecipitia, dum celeriora essent, age- bant consilia, temere adverso laniculo ad castra hostium aciem erexit, foe- diusque inde pulsus, quam pridie pepulerat, interventu collegae ipse exerci- tusque est servatus. Inter duas acies Etrusci, cum in vicem his atque illis ter- ga darent, occisione occisi. Ita oppresum temeritate felici Veiens bellum."

"Uhvaćeni su zatim istom varkom, kojom su uhvatili Fabijevce." ...

"Upali su u zasjedu prateći stoku, namjerno posvuda raštrkanu kao mamac. Što ih je više bilo, to je veći bio pokolj. Silan bijes zbog ovog poraza, bi- jaše uzrok i začetak još većemu. Prešavši, naime, noću Tiber, započeli su napadati logor konzula Servilija. Odande se, raspršeni u velikom pokolju, jedva povuku na Janikul, a konzul smjesta prijedje Tiber i utvrdi logor pod Janikulom. Slijedećeg dana, čim se rasvijetlilo, konzul - podosta drzak zbog sretnog ishoda jučerašnje bitke - a još više zbog nestašice žita, koja ga je tje- rala na preuranjene odluke - samo da bi bile što brže - lakoumno popne bojni red na padine Janikula do neprijateljskog logora i bude odande potjeran dale- ko sramotnije negoli je dan ranije sam gonio; i njega i vojsku izbavio je do- lazak drugog konzula. Između dvije vojske, okrećući naizmjenice ledja sad jednoj, sad drugoj, Etruščani su hametice pobijeni. Tako je, zahvaljujući sretnoj lakoumnosti, prekinut rat s Vejenčanima." (Liv.2,51)

Tako su se 476.g. Rimljani uspjeli osloboditi vejske posade Janikula. No događaje koji su tome prethodili suvremenici su primili daleko drugačije nego što ih prikazuje Livije. Odmah 476. optužili su Menenija, konzula 477, da je iz zavisti dopustio da propadne posada Kremere. 475. g.p.n.e. optužen je Servilije, konzul 476, zbog bitke s Etruščanima kod Janikula. Niti je, dak- le, pogibija Fabijevaca tretirana kao relativno nevažan gubitak s obzirom na ogromnu snagu Rima, kako bi to rado prikazao Livije, niti je Servilijev poraz pod Janikulom shvaćen kao "temeritas felix", kako ga shvaća Livije. Napro- tiv, narod smatra da se u oba slučaja radi o nedopustivoj nemarnosti, koja je mogla postati kobna, i zbog toga stavlja u pitanje čast, život i imetak vodja. Uostalom, pobjeda kod Janikula i nije za dugo prekinula rat. Vejenčani očito nisu stvari promatrali tako tragično kao Rimljani, jer odmah 475. stoje pro- tiv starih neprijatelja s novim saveznicima, Sabinjanima:

"Veiens bellum exortum, quibus Sabini arma coniunxerant. P.Valerius consul accitis Latinorum Herniciorumque auxiliis cum exercitu Veios missus castra Sabina, quae pro moenibus sociorum locata erant, confestim adgreditur, ..."

"... tumultus e castris et in urbem penetrat: tamquam Veis captis, ita pavidi Veientes ad arma currunt. Pars Sabinis eunt subsidio, pars Romahos toto impetu intentos in castra adoriuntur. Paulisper aversi turbatique sunt; deinde et ipsi utroque versis signis resitant, et eques ab consule immissus Tuscos fundit fugatque: eademque hora duo exercitus, duae potentissimae et maximae finitimae gentes superatae."

"Započeo je rat s Vejenćanima kojima su se pridružili i Sabinjani. Konzul Publije Valerije, poslan s vojskom u Veje pošto su dozvane pomoćne čete Latina i Hernika, smjesta napadne sabinški logor, smješten pred zidinama saveznika..."

"... ratni metež iz logora prodre i u grad: Vejenćani trče k oružju tako preplašeni, kao da je grad zauzet. Dio ih ide u pomoć Sabinjanima, dio se obara na Rimljane, zabavljene napadom na logor. Za kratko su ih vrijeme odvratili od napada i zbunili, a zatim im se oni sami odupru okrenuvši bojne znake na obje strane, a konjanici koje je poslao konzul rasprše i nagnaju u bijeg Etrušćane: istovremeno su svladane dvije vojske, dva najmoćnija i najveća susjedna plemena." (Liv. 2, 53)

Rimljani su bili primorani da Vejenćane i njihove saveznike Sabine zaskoče dok se oni još nisu niti pomakli ispod Veja. Prepad im je izvršno uspio, te su spriječili ponovni pokret neprijatelja. To im je, očito, bio i jedini cilj, jer nisu niti pomišljali da napadnu grad. No Livije je pri opisu događaja neumjesno bahat. Pod svaku cijenu nastoji izvrći ruglu držanje Vejenćana i uzveličati odnesenu pobjedu. Ako netko u hitnji uzima oružje, ne znači odmah da je i smrtno prestrašen. A da je i zavladao tako silan strah, ne bi nitko niti posegao za oružjem. Čudan je i veličanstveni završetak o pobjedi nad dvije vojske i dva naroda. Ta Vejenćani uopće nisu stupili u borbu cijelom vojskom. Ostaje jedino činjenica da su 475. g.p.n.e. Rimljani u zametku spriječili novi napad Veja. Prema tome Veji u osam dotadašnjih godina rata nisu bili ozbiljno pogodjeni. Pitanje je da li su to i sada bili. Dogodine su, doduše, zatražili mir:

"Manlio Veientes provincia evenit. Non tamen bellatum: indutiae in annos quadraginta petentibus datae frumento stipendioque imperato."

"Manliju zapadoše u dio Vejenćani. Pa ipak nije došlo do boja: na njihovo im je traženje dano četrdesetogodišnje primirje, pošto im je nametnut danak u žitu i u novcu." (Liv. 2, 54)

Medjutim, taj mir nije sklopljen zbog njihova pojedinačnog poraza, već zbog poraza čitave Etrurije. 474. g.p.n.e. kad je, za konzulovanja Lucija Furija i Gaja Manlija zatražen mir, razbila je kod Kume sirakuška flota etrursku. To je bio kraj prevlasti Etrurije na Tirenskom moru, početak ozbiljnog propadanja. Veji su zatražili mir da bi mogli učvrstiti grad zidinama, ne zbog svoje vlastite slabosti, već zbog slabosti cijele svoje zemlje. No ako su ga oni tražili zbog opće nevolje, Rim ga je jedva dočekao zbog vlastite. Njemu su prijete li Volščani i Ekvii. Kroz daljih 40 godina Veji će doista mirovati. No kad god je u tom razdoblju Rimu zaprijetila ozbiljna, bilo vanjska bilo unutrašnja opasnost, prva je briga konzula bila: paziti da Veji ne iskoriste priliku (isp. Liv. 3, 16 i 3, 17). U razdoblju od posljednjih devet ratnih godina, Veji su, očito, stvorili sebi reputaciju opasnih protivnika. To je bilo potpuno opravdano: u ovom su razdoblju ugrozili sam Rim. Mir koji je uslijedio, nije bio potreban samo njima.

Rimljani su u međjuvremenu rješavali svoje probleme s Ekvima. Kako su 450. g. p.n.e. nad njima odnijeli veliku pobjedu, valjalo je očekivati novè suko-
be s Vejenćanima. Oni će doista započeti 437. g., a potrajat će 11 godina.
Borbe opisuje IV Livijeva knjiga, C 17 - 35.

(Nastavit će se)

Bruna Kuntić-Makvić